

Butll. Inst. Cat. Hist. Nat., 77. 2012-2013

Reaparició d'una espècie extingida a Catalunya: *Spirodela polyrhiza* (L.) Schleid. al pantà de Vallvidrera (serra de Collserola, Barcelona)

Rediscovery of an extinct species in Catalunya: *Spirodela polyrhiza* (L.) Schleid. in Vallvidrera swamp (serra de Collserola, Barcelona)

Rebut: 27.11.12
 Acceptat: 19.02.13

BARCELONÈS: Barcelona, pantà de Vallvidrera, DG2485, 260 m, vores de l'embassament (BCN).

Spirodela polyrhiza és una lemnàcia de distribució subcosmopolita, amb aspecte de llençia d'aigua grossa, de forma orbicular i amb diverses arrels. Tot i ser una espècie relativament freqüent a Europa, a Catalunya només havia estat citada una vegada, a l'Empordà i al segle XIX. Aquesta citació és deguda a Teixidor (1869) qui la indica com a «*Lemna* ¿*polyrhiza*? L.» al «llano de Ampurias», i ha estat recollida a les flores de Catalunya posteriors (Cadevall, 1933; Bolòs & Vigo, 2001). No sembla que existeixi cap plec d'herbari que confirmi la dada, i suposem que per aquest motiu la província de Girona no va ser incorporada a la distribució ibèrica de l'espècie en la revisió de Galán de Mera (2007), però la citació és versemblant per ser una planta difícil de confondre i perquè al segle XIX també havia estat citada de localitats pròximes del litoral del Rosselló per Bubani i Gautier (in

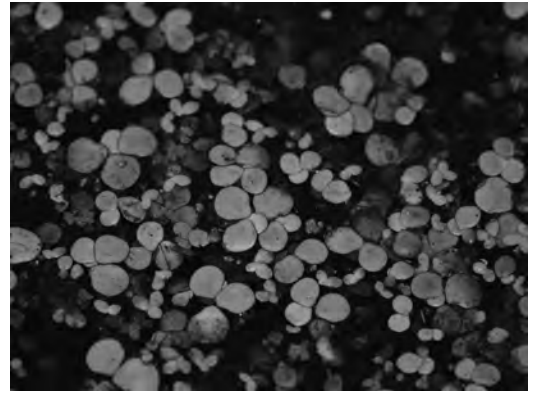

FIGURA 1. Aspecte de la població el febrer de 2011, amb presència d'*Azolla filiculoides* (Divina Aparicio)

Cadevall, 1933). Més endavant no ha estat retrobada per cap altre dels botànics que han visitat els aiguamolls de l'Empordà, de manera que s'ha considerat extingida de la zona (Gesti & Vilar, 1999, Gesti, 2000), juntament amb altres espècies de flora aquàtica. S'han apuntat com a causes probables d'aquestes desaparicions a l'Empordà la regressió de les zones humides i el descens de qualitat de les aigües (Gesti, 2000), però són arguments que no semblen gaire vàlids per a *S. polyrhiza*, per tractar-se d'una planta que viu bé en aigües eutrofitzades i que pot persistir en sistemes aquàtics de dimensions petites. Des del segle XIX aquesta espècie tampoc no va ser trobada en cap altre indret de Catalunya i, en conseqüència, va ser catalogada com a RE (Extingida regionalment) al Llibre Vermell de la flora (Sáez *et al.*, 2010). Però, de forma inesperada i força sorprenent, quan aquest Llibre Vermell estava en impremta va ser observada a la localitat de Vallvidrera que es reporta en aquesta nota, i a més l'any 2012 ha estat trobada també al curs inferior del riu Ebre, en diversos llocs i més abundant (Curto *et al.*, *Orsis* 27, en premsa).

La primera observació d'aquesta espècie al pantà de Vallvidrera –documentada fotogràficament (www.biodiversidadvirtual.org)– data de juliol de 2010, però en aquell moment no

FIGURA 2. Detall de l'espècie, en què es poden apreciar les diverses arrels que la distingeixen de *Lemna sp.* (Lluís Gustamante)

es va identificar com a tal. Va ser-hi vista novament el febrer de 2011, quan les fotos obtingudes van ser identificades com a segurament corresponents a *Spirodela*. La localitat s'ha tornat a visitar l'octubre de 2012, confirmant que la planta encara hi és present i que efectivament correspon a *S. polyrhiza*, i se n'ha obtingut un plec d'herbari testimoni de la citació. En totes les visites era abundant i es trobava gairebé per tot l'embassament. Si s'exceptuen les poblacions trobades poc després al baix Ebre, les localitats actuals d'aquesta espècie més pròximes es trobarien prop de Narbona, al Llenguadoc (DIREN Languedoc-Roussillon, 2010); cal precisar que, com passa a l'Empordà, tampoc no ha estat retrobada en temps moderns del Rosselló, però sí que es coneix d'una dotzena de localitats del Llenguadoc, i en conjunt es considera una planta rara i d'interès patrimonial a la França mediterrània (DIREN Languedoc-Roussillon, 2010). A la península Ibèrica és una espècie escassa i de distribució molt esparsa, concentrada a la meitat occidental (Galán de Mera, 2007), bé que també ha estat indicada a Navarra, al riu Bidasoa (Biurrun, 1999).

Desconeixem des de quan *S. polyrhiza* és present al pantà de Vallvidrera, construït a la segona meitat del segle XIX, però sembla probable que hi hagi aparegut en els darrers anys, després de les obres de restauració realitzades els anys 2005-2006, que van comportar el dragatge dels sediments i una impermeabilització de la llera. És també incert com ha pogut arribar a establir-se en aquesta petita massa d'aigua de la serra de Collserola. Podria haver-hi arribat de forma espontània, utilitzant els ocells aquàtics com a mitjà de transport i dispersió a llarga distància, com és habitual en les lemnaïes i en moltes plantes aquàtiques. Però, considerant la localització del pantà i la seva història recent, tampoc no es pot excloure que la seva aparició sigui deguda a l'activitat humana. Cal tenir present que la situació del pantà de Vallvidrera dins l'àrea metropolitana de Barcelona ha afavorit que s'hi fessin alliberament freqüents d'espècies foranes, com és el cas de *Gambusia holbrooki* Girard –un peix americà per al control del qual el pantà és dessecat de forma periòdica– i d'amfibis autòctons de Catalunya però no de Collserola com *Lissotriton helveticus* Razounowsky o *Triturus marmoratus* Lastreille (Rivera *et al.*, 2011). Pel que fa a flora al·lòctona, podem dir que en les visites de juliol de 2010 i febrer de 2011 *S. polyrhiza* es va observar acompanyada d'*Azolla filiculoides* Lam., una petita falguera al·lòctona d'origen americà i que té una ecologia similar. Considerant aquests precedents d'introduccions de fauna i flora i el fet que *S. polyrhiza* és utilitzada i comercialitzada algunes vegades per al seu ús en aquarioria, no seria sorprenent que hagués arribat a Vallvidrera a conseqüència del buidatge d'algun aquari. Una altra possibilitat a tenir en compte és que hagués pogut arribar amb els materials utilitzats per a les «milliores ambientals» realitzades com a part de les obres de restauració del pantà. En tot cas, sigui quin sigui l'origen d'aquesta població de Vallvidrera, actualment hi ha una població ben establerta d'una espè-

cie considerada autòctona de Catalunya i que s'havia considerat extingida. Caldrà seguir-ne la persistència local a mitjà termini, tenint sempre en compte que les poblacions de *Spirodela* són sempre naturalment inestables i que es poden extingir a causa de canvis en les condicions de la massa d'aigua i de fenòmens de competència o depredació.

DIVINA APARICIO*, OLIVER KATENHUSEN**,
LLUÍS GUSTAMANTE***, JORDI CLAVELL**** &
PERE AYMERICH*****

* Avda. de Abrantes, 122, 4º A. 28025 Madrid.

** Kriegerstrasse 30, D-30161 Hannover (Alemanya).

*** C. Joan Torras, 26-28, 8è, 2ª-esc. D. 08030 Barcelona.

**** C. Josep Soldevila, 53, 13è 2a. 08030 Barcelona.

***** C/ Barcelona, 29. 08600 Berga. A/e: pere_aymerich@yahoo.es

Bibliografia

BIURRUN, I., 1999. Flora y vegetación de los ríos y humedales de Navarra. *Guineana*, 5: 1-338.

- BOLÒS, O. & VIGO, J., 2001. *Flora dels Països Catalans. Vol. IV*. Ed. Barcino. Barcelona.
- CADEVALL, J., 1933. *Flora de Catalunya. Vol. V*. Institut d'Estudis Catalans. Secció de Ciències. Barcelona.
- DIREN LANGUEDOC-ROUSSILLON, 2010. *Modernisation de l'inventaire ZNIEFF (Zone Naturelle d'Intérêt Ecologique Faunistique et Floristique). Région Languedoc-Roussillon. Édition 2008-2010*. Direction régionale de l'Environnement, de l'Aménagement et du Logement du Languedoc-Roussillon – Conservatoire des Espace Naturels Languedoc-Roussillon – Conservatoire Botanique National Méditerranéen Porquerolles.
- GALÁN DE MERA, A., 2007. *Lemna L*. In: *Flora iberica, Vol. 18* (Castroviejo, S. et al. Eds). Real Jardín Botánico, CSIC. Madrid. p. 312-315.
- GESTI, J., 2000. *El poblament vegetal dels Aiguamolls de l'Empordà: efectes de la creació del parc natural i proposta per a la gestió dels hàbitats*. Tesi doctoral. Universitat de Girona.
- GESTI, J. & VILAR, L., 1999. Caracterització florística de la plana litoral de l'Empordà. *Butlletí Institutió Catalana Història Natural*, 67: 45-57.
- RIVERA, X.; ESCORIZA, D.; MALUQUER, J.; ARRIBAS, O. & CARRANZA, S., 2011. *Amfibis i rèptils de Catalunya, País Valencià i Balears*. Ed. Lynx. Barcelona.
- SÁEZ, L.; AYMERICH, P. & BLANCHÉ, C., 2010. *Llibre Vermell de les plantes vasculars endèmiques o amenaçades de Catalunya*. Ed. Argania. Barcelona.
- TEXIDOR, J., 1869. Apuntes para la flora de España, o lista de plantas no citadas y raras en Galicia, partido judicial de Valladolid, provincia de Madrid y Cataluña. *Revista Progreso Ciencias Exactas*, 18: 597-659.